

О. А. Гончарова,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького)
goncharoo@yandex.ru;

Т. В. Коноваленко,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького)
konsta76@mail.ru

МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті представлено аналіз методичної підготовки майбутнього вчителя англійської мови, здійсненого у межах проекту "Вчитель нового покоління". З'ясовано, що методична складова навчальних планів у восьми українських вишах представлена переважно однією дисципліною "Методика навчання іноземної мови", обсяг якої не дозволяє підготувати майбутнього фахівця до належного виконання професійних функцій. Обґрунтовано доцільність перегляду змісту фахової підготовки майбутнього вчителя англійської мови з подальшим збільшенням обсягу методичної підготовки.

Ключові слова: методична підготовка, майбутній учитель англійської мови, проект "Шкільний вчитель нового покоління".

На сьогоднішній день у галузі іншомовної вищої освіти України склалася доволі тривожна ситуація. Реформи, які відбуваються у початковій та середній школі (запровадження Державного стандарту початкової, базової і повної загальної середньої освіти, нових програм та технологій у навчальний процес, вивчення іноземної мови з першого класу та другої іноземної з п'ятого класу), мимоволі вимагають відповідного реагування вищої школи. Особливо нагальною є потреба в оновленні змісту та підходів до фахової мовної і методичної підготовки майбутнього вчителя англійської мови у вищих навчальних закладах (ВНЗ) України.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Необхідно зазначити, що обидві складові фахової підготовки майбутнього філолога та вчителя англійської мови є надважливими і тісно взаємопов'язаними, оскільки лінгвістична складова реалізується через застосування інноваційних форм та методів роботи, а саме використання елементів різних педагогічних систем, націлених на успішне подолання студентами психологічного і лінгвокультурного бар'єрів у ситуаціях спілкування іноземною мовою, що сприяє формуванню комунікативної компетентності майбутнього фахівця та готує до формування цієї компетентності в майбутніх учнів. Серед активно досліджуваних і використовуваних можна назвати наступні інноваційні форми і методи: інтенсивні методики (В. Бухбіндер, Г. Китайгородська, В. Тітова); метод проектів (І. Зимня, Є. Полат, О. Тарнопольський); модульна організація процесу навчання (О. Гуменюк, В. Зінкевичус, В. Тітова); комунікативно орієнтоване навчання (І. Максимова, Р. Мільруд, Ю. Пассов); особистісно-орієнтоване навчання іноземної мови (Дж. Дьюї, М. Монтессорі, К. Роджерс, Р. Скіннер, А. Усатюк) [1: 205]. Проте варто вказати, що професійно-методична підготовка студентів-філологів в університетах України здійснюється в межах традиційної освітньої парадигми, яка полягає в непропорційному засвоєнні дисциплін психолого-педагогічного і лінгвістичного циклів (зі значним обсягом годин, відведених на їх вивчення) та недостатній увазі до методичного компоненту. У свою чергу, саме методичний компонент фахової підготовки забезпечує молодого вчителя необхідним інструментарієм для здійснення професійної діяльності. Така диспропорція між суспільними вимогами та реальним рівнем методичної готовності випускника ВНЗ до активної професійної діяльності обумовила актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення зазначеної проблеми і на які спирається автор. Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження засвідчив, що питання професійної підготовки фахівців відображені у працях П. Атутова, І. Беха, Н. Бібік, С. Гончаренка, А. Захлібного, І. Зязюна, Н. Ничкало, В. Сидоренка та інших науковців. Дослідженням психолінгвістичних, лінгвістичних та методичних проблем формування іншомовної комунікативної та професійної компетентностей займаються такі науковці, як Л. Барна, М. Барна, Л. Бахман, І. Бутницький, І. Зимня, І. Козловська, З. Коннова, О. Кучеренко, О. Леонтьєв, І. Мегалова, Д. Хаймз, Л. Шевчик та ін. Формуванню загальних основ професійної підготовки вчителя, а саме професійної компетентності, професійної культури та культури педагогічного спілкування присвячені роботи В. Баркасі, С. Рябушко, С. Хмельковської, Я. Черньонкова, тощо. Загальні кваліфікаційні вимоги до теоретичної та практичної підготовки фахівця в галузі іншомовної освіти розроблено С. Ніколаєвою, провідні тенденції сучасної професійної підготовки вчителя іноземної мови проаналізовано у роботах О. Бігич.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Окремим проблемам методичної підготовки присвячено велику кількість наукових праць, проте цілісне моделювання методичної складової вищої професійної освіти майбутнього вчителя іноземної мови потребує не лише індивідуальних досліджень окремих науковців, але й цілеспрямованих дій на державному рівні.

Формулювання цілей статті, постановка завдання. Мета статті – теоретично проаналізувати стан методичної підготовки майбутнього вчителя англійської мови у ВНЗ України шляхом виявлення питомої ваги дисципліни "Методика навчання іноземної мови" до загальної кількості академічних годин, заявлених у навчальних планах ОКР Бакалавр для напряму підготовки 6.020303 Філологія. Мова і література (англійська).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Методична підготовка вважається системостворюючою складовою професійної підготовки майбутнього вчителя. Водночас це відносно самостійна система з власними змістом, структурою, функціями. Вона має забезпечуватися вивченням циклу методичних навчальних дисциплін (методики викладання іноземної мови, спецкурсів і спецсеінарів); участю студентів у науково-дослідній і науково-методичній роботі (виконання індивідуальних науково-дослідних завдань, курсових і дипломних робіт) та педагогічній практиці.

Головною метою цих навчальних курсів є формування й удосконалення методичної компетентності, підґрунтя якої складають знання методологічних і теоретичних основ методики навчання мови, концептуальних основ, структури і змісту засобів навчання (підручників, навчальних посібників тощо), уміння застосовувати знання мови в педагогічній діяльності, виконувати основні професійно-методичні функції (комунікативно-навчальну, розвивальну, гностичну та ін.) [2].

Майбутній учитель іноземної мови повинен вміти орієнтуватися у просторі основних тенденцій, що визначають сучасний стан лінгвістичної освіти в загальноосвітніх середніх навчальних закладах. Це стосується не тільки безпосередньо викладання іноземної мови, але й її міжпредметних зв'язків, можливостей інтегрування цієї дисципліни з іншими, звуження або розширення обсягу змісту навчального матеріалу, потенціалу новітніх підходів, методів і засобів навчання тощо.

Зважаючи на актуальність вищезазначеного питання та необхідність цілеспрямованого і системного підходу до його вирішення, Міністерство освіти і науки України та Британська Рада в Україні започаткували проект "Шкільний вчитель нового покоління", який передбачає вивчення сучасного стану підготовки вчителя англійської мови в Україні, досвіду університетів України, Великої Британії та інших країн, а також розробку необхідних документів та матеріалів для удосконалення методичної підготовки майбутніх учителів іноземної мови.

Робоча група проекту представлена провідними фахівцями з восьми університетів України, які здійснюють підготовку майбутніх учителів іноземних мов: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Житомирський державний університет імені Івана Франка, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.

З метою отримання даних для виконання завдань допроектного базового дослідження, а саме для аналізу сучасного стану підготовки майбутнього вчителя англійської мови в Україні та з'ясування його відповідності сучасним вимогам до підготовки вчителя нового покоління, було використано такі методи дослідження:

- аналіз правової бази системи освіти, освітніх стандартів, навчальних планів і програм;
- анкетування учнів, студентів, учителів шкіл, викладачів, деканів факультетів, завідувачів кафедр, ректорів вищих навчальних закладів;
- інтерв'ю.

Професійно-методична підготовка майбутнього вчителя іноземної мови в університеті передбачає набуття знань з прикладних лінгвістичних наук, оволодіння педагогічними технологіями, вміння розробки навчальних матеріалів, управління навчально-педагогічним процесом та досягнення професійної майстерності [3]. Таким чином, дослідження методичної підготовки майбутнього вчителя англійської мови неможливе без аналізу нормативних документів, які регламентують цю галузь освітньої діяльності.

У процесі допроектного дослідження було вивчено чинні нормативні документи в галузі іншомовної освіти, що дало змогу членам робочої групи зробити наступні висновки: згідно з наказом № 285 Міністерства освіти і науки України "Про порядок розробки складових нормативного та навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців з вищою освітою" від 31.07.1998 р. та Розпорядженням № 79 "Про внесення змін та доповнень до складу робочих груп" від 02.08.2001 р. було створено робочу групу для розроблення стандарту вищої освіти за освітньо-професійною програмою підготовки за спеціальністю

6.0101103 Педагогіка і методика середньої освіти, іноземна мова за напрямом підготовки 0101 Педагогічна освіта. Вищезгаданий стандарт було розроблено і затверджено (наказ МОН № 900 "Про затвердження складових галузевих стандартів вищої освіти за напрямом підготовки 0101 Педагогічна освіта" від 01.12.2004 р.). Певні корективи було внесено після введення нового переліку спеціальностей і спеціалізацій у 2007 р. Так, галузь 0101 Педагогічна освіта було змінено на 0203 Гуманітарні науки, а спеціальність 6.0101103 Педагогіка і методика середньої освіти – на напрям підготовки 6.020303 Філологія. Мова і література (із зазначенням мови)*. Певні зміни до стандарту було також внесено на підставі Листа МОН № 4.4-20/545 від 19.02.2009 р. "Про підготовку до друку та загального користування фрагменту Освітньо-професійної програми підготовки за відповідним напрямом у частині розподілу загального навчального часу, переліку та обсягу нормативних дисциплін". Зважаючи на те, що стандарти, як правило, є чинними впродовж 10 років, у 2014 р. з'являється необхідність розроблення нових стандартів для ОКР Бакалавр з урахуванням сучасних підходів до викладання іноземних мов і підготовки вчителів. Крім того, існує нагальна потреба у розробленні стандартів для ОКР "спеціаліст" і "магістр".

Варто констатувати, що ВНЗ України надано автономію щодо розробки навчальних планів та їх затвердження на рівні ректорів цих навчальних закладів, тому в Україні на сьогоднішній день не існує єдиного навчального плану підготовки вчителя англійської мови. На етапі допроектного базового дослідження було проаналізовано чинні навчальні плани восьми ВНЗ IV рівня акредитації, які готують фахівців за напрямом підготовки 6.020303 Філологія. Мова і література (англійська), спеціальністю 7.02030302 Філологія. Мова і література (вивчається дві або три мови), 8.02030302 Філологія. Мова і література (вивчається дві мови).

Паралельно аналізувалися навчальні плани підготовки фахівців, а саме всі складові підготовки майбутнього вчителя іноземної мови: лінгвістична, психолого-педагогічна та методична. Так, було встановлено, що відсоткова частина дисциплін, включених до мовної складової підготовки майбутнього вчителя іноземної мови ОКР "бакалавр", становить орієнтовно 55 %, а лінгвістична підготовка майбутнього вчителя англійської мови складає у середньому 6 % від загальної кількості годин. Аналізуючи відсоткову частку дисциплін, які входять до психолого-педагогічної складової підготовки майбутнього вчителя іноземної мови ОКР "бакалавр", можемо стверджувати, середній показник по восьми університетах України, що здійснюють підготовку бакалаврів – вчителів англійської мови, становить 8 %. Особливу увагу члени робочої групи звернули на методичний компонент підготовки майбутнього вчителя англійської мови. Так, було виявлено, що кількість годин, відведених на вивчення відповідної дисципліни (оскільки в більшості вишів методична складова представлена єдиною дисципліною "Методика навчання іноземної мови"), знаходиться в діапазоні від 108 до 162 годин, з яких на аудиторні заняття виділено у середньому 60-100 годин. Питома вага методичного компоненту підготовки майбутнього вчителя англійської мови становить лише 2 %, що є неприпустимо мало по відношенню до загальної кількості годин навчального плану підготовки бакалавра (8640 год). Необхідно зазначити, що не існує єдиного підходу й до мови викладання дисципліни (українська або англійська). Загальна картина співвідношення складових навчального плану для ОКР "бакалавр" представлена на рис. 1.

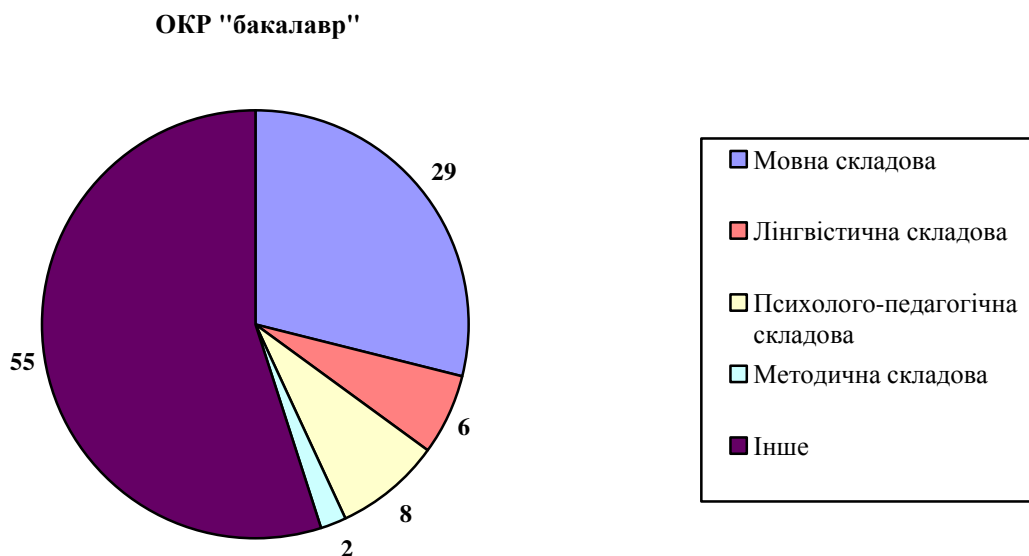

Рис. 1. Співвідношення складових підготовки вчителя англійської мови ОКР "бакалавр".

Такі результати зовсім не коригують з існуючими в педагогічній науці сучасними концепціями професійної підготовки вчителя іноземної мови, в яких методична майстерність педагога розглядається як стрижневий, системоутворюючий чинник. Разом із психолого-педагогічними та спеціальними фаховими знаннями методична підготовка характеризує професійну компетентність, визначає рівень володіння професією. Зміст методичної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови на нинішньому етапі її розвитку складається з оволодіння науково обґрунтованим теоретичним курсом, набуття початкового практичного досвіду навчальної діяльності, формування ціннісної професійно-особистісної орієнтації та розвитку пізнавальних, комунікативних, проєктивних, рефлексивних та інших стратегій, котрі забезпечували б самостійне творче вирішення професійних задач [4].

Отримані нами результати збігаються з думкою Д. Ольшанського, який вважає, що практичні аспекти методичної підготовки вчителів іноземної мови є однією із слабких ланок їхньої загальної професійної підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах, що зумовлено деякими чинниками як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Дослідник вказує на існуючу об'єктивну розбіжність у змісті та підходах до викладання різних дисциплін, що передбачені державним освітнім стандартом та навчальними планами у контексті різних циклів [5].

Висновки з наведеного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Проведене членами робочої групи проекту "Шкільний вчитель нового покоління" допроєктне дослідження засвідчило потребу першочергового вирішення проблеми методичної підготовки майбутнього вчителя англійської мови. Серед потенційних шляхів розв'язання ситуації, що склалася, можна виокремити наступні: посилення методичної компоненти підготовки майбутнього вчителя англійської мови через реорганізацію навчальних планів ОКР Бакалавр 6.020303 Філологія. Мова і література (англійська), а саме збільшення загальної кількості годин на вивчення дисципліни "Методика навчання іноземної мови"; можливість інтегрування методичних компонентів у філологічні та педагогічні дисципліни; створення організаційних та методичних умов для органічного поєднання педагогічної практики з аудиторними заняттями з методики навчання іноземної мови; розширення методичного наповнення навчальної педагогічної практики (2-3 курси); наявність методичного компоненту у курсових роботах із педагогіки та психології (2 курс); формування готовності студентів до здійснення практичного компонента під час здійснення науково-дослідної роботи; забезпечення організаційної і методичної підготовки до кваліфікаційних екзаменів із урахуванням практичного компоненту як одного з важливих об'єктів контролю.

Перспективами подальших досліджень є безпосередня розробка окремих компонентів методичної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови для упровадження в навчальні плани і навчальний процес, оновлення змісту державних стандартів вищої освіти з урахуванням реформ у початковій та середній освіті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Літкіова О. Підготовка фахівців економічних спеціальностей у системі іноземних мов / О. І. Літкіова // Вища освіта України. – 2006. – №. 1 – С. 202–208.
2. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : [підручник] / [кол. авторів під керівництвом С. Ю. Ніколаєвої]. – [вид. 2-е, випр. і перероб.]. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
3. Професійно-методична підготовка студентів-філологів у вищому навчальному закладі : [монографія] / [Зінуква Н. В., Калініна Л. В., Самойлюкевич І. В., Петранговська Н. Р., Світлична О. Р., Березенська І. І., Сіваєва Н. П., Гуманкова О. С., Барало Л. В., Зимовець О. А., Моркотун С. Б., Жиляєва Ю. М., Мормуль А. М., Литньова І. Ф., Карпенко С. М.]. – Д. : Вид-во ДУЕП, 2009. – 494 с.
4. Мисечко О. Методична складова професійної підготовки викладачів іноземної мови в Україні у 20-х роках ХХ століття / О. Мисечко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – № 33. – Житомир, 2007. – С. 124–127.
5. Ольшанський Д. Нові підходи до формування професійних навичок і вмінь як необхідного компонента методичної підготовки вчителів іноземних мов / Д. Ольшанський // Філологічна освіта : досвід, проблеми, перспективи (іноземні мови та методика навчання) : [матер. Всеукр. наук.-практ. конф., (23 квітня 2010 р., м. Київ)] / [за заг. ред. С. В. Соколовської]. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – С. 20–27.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Litikova O. Pidgotovka fakhivtsiv ekonomichnykh spetsial'nostey u systemi inozemnykh mov [Economic Experts' Preparation in the System of Foreign Languages] / O. I. Litikova // Vyscha osvita Ukrayiny [Higher Education in Ukraine]. – 2006. – №. 1 – S. 202–208.
2. Metodyka vykladannia inozemnykh mov u serednikh navchal'nykh zakladakh [Methodology of Foreign Languages Teaching in Secondary Educational Institutions] : [pidruchnyk] / [kol. avtoriv pid kerivnytstvom S. Yu. Nikolaevoyi]. – [vyd. 2-e, vypr. i pererob.]. – K. : Lenvit, 2002. – 328 s.
3. Profesiyno-metodychna pidgotovka studentiv-filologiv u vyshchomu navchal'nomu zakladi [Professional-Methodical Students-Philologists' Education in the Higher Educational Institution] : [monografiia] / [Zinukova N. V., Kalinina L. V., Samoylyukevych I. V., Petrangovs'ka N. R., Svitlychna O. R., Berzens'ka I. I.,

- Sivaeva N. P., Gumankova O. S., Baralo L. V., Zymovets' O. A., Morkotun S. B., Zhyliayeva Yu. M., Mormul A. M., Lytniova I. F., Karpenko Ye. M.]. – D. : Vyd-vo DUEP, 2009. – 494 s.
4. Mysechko O. Metodychna skladova profesiynoyi pidgotovky vykladachiv inozemnoyi movy v Ukraini u 20-kh rokakh XX stolittia [The Methodical Component of the Foreign Language Teachers' Professional Education in Ukraine in the 20th Years of the XX Century] / O. Mysechko // Visnyk Zhytomyrs'kogo derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka [Zhytomyr Ivan Franko State University Journal]. – № 33. – Zhytomyr, 2007. – S. 124–127.
  5. Olshans'kyy D. Novi pidkhody do formuvannia profesiynykh navychok i vmin yak neobkhdnogo komponenta metodychnoyi pidgotovky vchyteliv inozemnykh mov [New Approaches to the Professional Skills Development as a Necessary Component of the Foreign Language Teachers' Methodical Education] / D. Olshans'kyy // Filologichna osvita : dosvid, problemy, perspektyvy (inozemni movy ta metodyka navchannia) : [mater. Vseukr. nauk.-prakt. konf., (23 kvitnia 2010 r., m. Kyiv)] / [za zag. red. S. V. Sokolovs'koyi]. – K. : Kyiv. un-t im. B. Grinchenka, 2011. – S. 20–27.

Матеріал надійшов до редакції 20.08. 2014 р.

Гончарова О. А., Коноваленко Т. В. Методическая подготовка будущего учителя английского языка.

В статье представлен анализ методической подготовки будущего учителя английского языка, выполненный в рамках проекта "Школьный учитель нового поколения". Установлено, что методическая составляющая учебных планов в восьми украинских вузах представлена преимущественно одной дисциплиной "Методика обучения иностранному языку", объем которой не позволяет подготовить будущего специалиста к надлежащему исполнению профессиональных функций. Обоснована необходимость пересмотра содержания профессиональной подготовки будущего учителя английского языка с дальнейшим увеличением объема методической подготовки.

Ключевые слова: методическая подготовка, будущий учитель английского языка, проект "Школьный учитель нового поколения".

Goncharova O. A., Konovalenko T. V. Future English Language Teacher's Methodical Education.

The research deals with the methodical component analysis in the future foreign language teachers' professional education. The authors state that both components (language and methodical) are very important in the process of higher education, but there is the serious disproportion between them as language component is much more than methodic one and it requires the urgent solution. The articles containing the information on the methodical component in higher education, selected from the journals and the monograph, serve as the research material. Even more important the research material is represented with the curriculum analysis, the results of which are depicted on the diagram. It shows the following figures: the curriculum of the educational-qualification level "bachelor" consists of language (29 %), linguistic (6 %), psychological-pedagogical (8 %), methodical (2 %) and other components (55 %). The scientific methods of analysis, synthesis, description and comparison have been used in order to single out these results. The authors describe the initial results of the project "New Generation School Teacher", which aims at analyzing the current situation with the pre-service education and training for EFL teachers in Ukraine and abroad; defining how it meets the requirements of new generation classrooms; working out all the necessary documents and materials for the future foreign language teachers' methodical education improvement. The conclusions of the research show that the ways for this problem solving are restructuring of the curriculum (adding more hours to methodical disciplines), integrating the methodical component into other subjects, close connecting of methodical subjects and pedagogical practice, organizing the methodical scientific work.

Key words: methodical education, future foreign language teacher, project "New Generation School Teacher".